

PRATARMĖ

Pristatome gerbiamiesiems skaitytojams XXXIII Klaipėdos universiteto periodinio mokslo leidinio RES HUMANITARIAE tomą. Jame skelbiama trylika įvairių humanitarinių mokslų kryptių straipsnių, liudijančių tiek tradicinę, tiek šiuolaikinę požiūrį į kalbą, kultūrą, literatūrą ir visuomenę. Šiame tome, kaip ir ankstesniuose leidiniuose, pateikiami tiek solidžios akademinės ir mokslinės patirties turinčių mokslininkų, tiek ir tik pradedančių eiti mokslo keliu jaunųjų tyrėjų darbai. Keturi tokie jaunųjų mokslininkų straipsniai skelbiami su bendraautoriais – aktualių tyrimo kryptių ekspertais. Leidinys atspindi humanitarinių mokslų įvairovę ir gilumą, kviesdamas skaitytojus susipažinti su teologijos, etnologijos, etnomuzikologijos, literatūrologijos, lingvistikos bei tarpdisciplininių tyrimų aktualijomis.

Tai pirmasis mano sudarytas šio leidinio tomas. Perimu estafetę iš ilgametės jo sudarytojos Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Lituanistikos ir užsienio kalbų centro vadovės humanitarinių mokslų (etnologija) daktarės Kristinos Blockytės-Naujokės. Reiškiu jai nuoširdžią pagarbą ir dėkingumą už jos pasiaukojamą darbą rengiant ankstesnius RES HUMANITARIAE tomus.

Pirmieji trys tomo straipsniai yra skirti teologijos klausimams aptarti. Humanitarinių mokslų habilituotas daktaras, Klaipėdos universiteto Jono Pauliaus II krikščioniškųjų studijų centro vyresnysis mokslo darbuotojas, Helsinkio universiteto Teologijos docentas **Darius Petkūnas** Klaipėdos krašto evangelikų liuteronų kunigo žvilgsniu aptaria Kristijono Donelaičio ganytojiškos veiklos ir Tolminkiemio parapijos gyvenimą jo dvasinės tarnystės laikotarpiu. Aptariamas Donelaičio kelias į kunigus, tautinė parapijos sudėtis ir lietuvininkų

skaičiaus mažėjimo priežastys, klebono inicijuoti statybos projektai, sukrėtimai, patirti Septynerių metų karo laikotarpiu, dvasininko palikti įrašai metrikų knygoje, liturginis parapijos gyvenimas, pietistinis klebono nusistatymas, bažnyčiai nepalanki žemės separacijos byla, vėlesnių parapijos dvasininkų nuomonė apie jų pirmtaką. Autorius mano, kad „Metų“ kaimas – tai Tolminkiemio parapijos lietuviškas kaimas, kokį kunigas regėjo bendraudamas su parapijiečiais lietuvininkais.

Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Jono Pauliaus II krikščioniškųjų studijų centro direktorius, vyriausiasis mokslo darbuotojas, profesorius, teologijos mokslų daktaras, Romos Popiežiškosios teologijos akademijos narys, Lietuvių katalikų mokslo akademijos akademikas **Arvydas Ramonas** kartu su minėto krikščioniškųjų studijų centro studijų programos „Dvasinis konsultavimas ir asistavimas“ magistre **Vita Bajarova** analizuoja Oswaldo Spenglerio filosofinio veikalą „Vakarų saulėlydis“ ir su jo filosofiniu-kultūriniu XX a. kontekstu susijusias šių dienų aktualijas. O. Spengleris analizavo pasaulinės istorijos raidos etapus, didelį dėmesį skirdamas ir Vakarų civilizacijai. Jau prieš šimtą metų jis nujautė, kad, sumenkus dvasinėms vertybėms, kils naujas karas. Dabartinio Rusijos karo Ukrainoje akivaizdoje matome, kad istorija tikrai kartojasi. Straipsnyje pripažįstama, kad, O. Spenglerio žodžiais tariant, krikščionybė nebegali pasiūlyti labai tvirto dvasinio pagrindo, jos skelbiamas Dievas atrodo neutralus istorijos vyksmui, nepažinus ir tolimas. Visgi jo pranašautas Vakarų saulėlydis išsipildė tik iš dalies, nes krikščionybė neišnyko, žmogus ir šiandien ieško autentiškos tiesos, prasmės ir Dievo.

Humanitarinių mokslų (filologija) daktarė, religijos mokslų magistrė, Klaipėdos valstybinės kolegijos docentė **Skaistė Barkutė** didaktiniu aspektu tiria sąžinės vaidmenį XIX a. pabaigos kunigo ir lietuvių rašytojo Juozo Tumo-Vaižganto pamoksluose. Ji liudija, kad pamokslas, kaip religinis diskursas, savo laiku įgalino oratorių ne tik komentuoti Dievo žodį, apreikštą Šventajame Rašte, aiškinti tikėjimo tiesas, bet ir su šių tiesų pagalba siekti pragmatinių tikslų – auklėti, mokyti, suteikti praktinių žinių. Straipsnio problema ir pagrindinis tikslas yra išsiaiškinti, kaip šio kunigo suvokiama sąžinė ir jos reikšmė koreliuoja su Šventojo Rašto tekstais. Tyrimui pasirinkti J. Tumo pamokslai, sakyti Mintaujoje 1894 m. Analizės metu išryškėjo, kad pamokslininkui sąžinė yra ne tik galutinė moralumo instancija, kurios reikia besąlygiškai klausyti, bet ir glaudus sąžinės bei tikėjimo tarpusavio ryšys. Aptardamas sąžinės ugdomąjį vaidmenį, J. Tumas akcentuoja teisingos sąžinės formavimo būtinybę.

Du straipsniai skelbiami etnologijos mokslo tematika. Humanitarinių mokslų (etnologija) daktaras, Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto dekanas, Filologijos katedros profesorius **Rimantas Balsys** kartu su

meno daktare, docente, šio fakulteto mokslo darbuotoja **Maryna Ponomarenko** anglų kalba skelbia straipsnį apie apeiginių ukrainietišku *pysankų* ir lietuviškų margučių pagoniškas archaikos apraiškas ir ypatumus ikikrikščioniškosios bei krikščioniškosios pasaulėžiūros kontekste, jų vaidmenį ritualų kultūroje Lietuvoje ir Ukrainoje, ornamentikos simboliką bei atlikimo techniką. Autorių atlikta lyginamoji analizė atskleidė ritualinių kiaušinių naudojimo panašumus ir skirtumus tradiciniuose ritualuose – poros pasirinkimo, protėvių atminų apeigose – Lietuvoje ir Ukrainoje, išryškino šių ritualų struktūros ir semantikos kaitą, nulemtą krikščioniškosios kultūros. Tyrimo rezultatai leido rekonstruoti pradinę ritualų, kuriuose naudotos ir tebenaudojamos *pysankos*, *krašankos* bei margučiai, formą ir turinį.

Ilgametis Lietuvos istorijos instituto ir Lietuvos edukologijos universiteto profesorius, humanitarinių mokslų (etnologija) daktaras, šiuo metu – nepriklausomas tyrėjas **Jonas Mardosa** aptaria Trakų rajono Aukštadvario apylinkių žemdirbių tikėjimus ir papročius Jono Balio (1909–2011) darbuose. Straipsnio medžiagos pagrindu imami šio etnologo iš Lietuvos išvežti ir JAV knygoje paskelbti Lietuvių tautosakos archyve sukaupti žemdirbystės papročiai bei tikėjimai. Siekiama nustatyti, kiek jo paskelbti JAV šaltiniai atitinka LII bibliotekos archyve saugomos *Tikėjimų kartotekos* duomenis, ir daroma išvada, kad dauguma J. Balio paskelbtos medžiagos yra šioje kartotekoje, tačiau yra ir nepaskelbtų, kaip ir knygoje esančių tikėjimų nerasta Lietuvos istorijos institute. Arimo ir javų sėjos bei daržovių sodinimo tikėjimų nagrinėjimas atvėrė galimybę, pasitelkus knygos ir kartotekos medžiagą, atlikti visavertį lokalaus ir platesnio masto XX a. pirmosios pusės svarbios žemdirbių ūkinio bei dvasinio gyvenimo srities tyrimą.

Trys straipsniai yra skirti etnomuzikologinės tematikos aktualijoms aptarti. Meno daktarė, Varšuvos universiteto Muzikologijos instituto docentė **Evelina Grygier** anglų kalba aptaria paprastos konstrukcijos medinės skersinės fleitos – instrumento, naudojamo airių, kubiečių, bretonų (Prancūzija) ir Roztočės (Lenkija) – naudojimo tradicinėje ir liaudies muzikoje problemas. Straipsnyje aptariamas instrumento perėjimas iš profesionaliosios koncertinės sferos į mėgėjišką praktiką ir apibūdinami regioniniai jo naudojimo ypatumai (atlikimo technika, ansamblio funkcija, repertuaras). Toks požiūris į medinę skersinę fleitą folklore yra novatoriškas. Be esamų mokslinių tyrimų, tekste iš dalies remiamasi ir pačios autorės tyrimais (tarp jų – ir folkloro ekspedicijų medžiaga) Lenkijos tradicinės muzikinės kultūros kontekste.

Humanitarinių mokslų (etnologija) daktarė, Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademijos Mokytojų rengimo instituto Moderniųjų didikų katedros profesorė **Vida Palubinskienė** tiria bendrataučių europinių muzikos instrumentų poveikį tradiciniam vakarų aukštaičių ir žemaičių kanklių repertua-

ru. Remiantis archyvine medžiaga ir etnoinstrumentologinių ekspedicijų duomenimis, šiame straipsnyje keliami prielaidai, kad, keičiantis etninio muzikavimo tradicijoms, būdingiausias senosios muzikos savitumas – daugiabalsiškumas ir įsivyravę bendrataučiai europiniai muzikos instrumentai – smuikai bei dumpliniai instrumentai – darė didelį poveikį vakarų aukštaičių ir žemaičių kanklių muzikai. Pažymima, kad XX a. įsivyravusios armonikos ir kiti dumpliniai instrumentai galutinai pakeitė kanklių etninės muzikos ypatumus, o etninė muzika paveikė liaudiškojo muzikavimo dumpliniais instrumentais bei smuikais tradicijas. Didžiausią Vidurio Europos įtaką patyrė Vakarų Aukštaitija ir Žemaitija.

Šiuo metu Lenkijoje reziduojančios nepriklausomos tyrėjos, muzikos menų magistrės, žymios jaunosios kartos baltarusių etnomuzikologės **Volhos Baryšnikavos** straipsnyje, remiantis autentiška folklorinių-etnografinių ekspedicijų metu užfiksuota terminologija, anglų kalba nagrinėjamas trijų tipų *valačobnyja* (velykinių giesmių) dainų melodijų vienalaikio funkcionavimo reiškinyje daugiakonfesio Baltarusijos Vakarų Padzvinės regiono Hlybokajos, Miorų ir Šarkauščinos rajonų kaimuose. Tyrimas atskleidė, kad šių dainų melodijų liaudies susikurta klasifikacija pagrįsta etnokonfesiniu komponentu ir yra sąmoningai naudojama vietos tradicijų puoselėtojų dainų melodijų tipams atskirti ir apibūdinti.

Dar du artimi etnomuzikologinei tematikai straipsniai vertintini tarpdalykinių tyrimų kontekste. Meno daktaras, Daugpilio universiteto Muzikos ir meno katedros profesorius **Ēvalds Daugulis** taip pat anglų kalba pristato kantri (*country*) muzikos grupių maratono, kaip naujo, vis populiarėjančio Latvijos kultūrinio gyvenimo reiškinio, atsiradimo bei raidos aktualijas. Autorius liudija, kad kantri muzikos atlikėjų maratonas pirmą kartą buvo organizuotas 2008 m. kaip XXIV nacionalinės Latvijos dainų ir šokių šventės programos dalis. Straipsnyje bandoma apžvelgti šio maratono tikslus, turinį, raiškos formų įvairovę, instrumentariją, repertuarą, pasiekimus ir problemas. Pristatoma nauja *folk music band* koncepcija.

Etnomuzikologas ir fizikas-akustikas, humanitarinių mokslų daktaras, Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto bei Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Etnomuzikologijos katedros profesorius **Rytis Ambrazevičius** savo tarpdisciplininių mokslo tyrimų straipsnyje skelbia kompozitoriaus Ričardo Kabelio kūrinio „Bolė Lt“ (2015) akustinių ir psichologinių erdvių tyrimų rezultatus. Autorius formuluoja klausimą – kaip išsamiai šios muzikos styginių orkestrui ir erdvinei sistemai matematinį-akustinį pamatą „pamatuoja“ ir reflektuoja klausytojas? Tyrimo išvadose teigiama, kad kartu su kitais įvairiais parametrais tai visų pirma priklauso nuo individo ir psichologinio konstrukcinių principų adekvatumo.

Tarpdisciplininių tyrimų rezultatais pagrįstas ir humanitarinių mokslų (istorija) habilituotos daktarės, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto docentės ir mokslo darbuotojos **Tetianos Boriak** anglų kalba skelbiamas straipsnis apie komunistinę socialinę inžineriją ir Holodomoro Ukrainoje vykdytojus visa tai išgyvenusiųjų atmintyje. Jame analizuojamas Holodomoro liudininkų ir aukų valdžios institucijų ir priemonių, naudotų dirbtinio bado metu, vertinimas per jų liudijimų ir prisiminimų apie badą prizmę. Autorė daugiausia dėmesio skiria tam, kaip valdžia formavo kaimo bendruomenes prieš dirbtinį badą ir jo metu, jų gyvenimo būdą, šios socialinės inžinerijos suvokimą ir Holodomoro kaltininkų veiklą tarp paprastų žmonių, kaip tai apibūdina Holodomorą išgyvenusieji. Autorė naudoja archyvinius ir žodines istorijos duomenis, taiko šaltinių kritikos metodą ir siūlo tolesnių nusikaltimų vykdytojų tyrimų ribas ir galimybes.

Paskutiniai du straipsniai skirti lingvistinių ir edukologinių tyrimų aktualijoms perteikti. Humanitarinių mokslų daktarė, Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Filologijos katedros mokslo darbuotoja **Kristina Blockytė-Naujokė** kartu su šios katedros Lietuvių filologijos studijų programos absolvente **Gerda Banaityte**, remdamosi lituanistinių mokyklų užsienyje patirtimi, nagrinėja lietuvių kalbos, kaip negimtosios (įskaitant paveldėtąją), mokymosi motyvacijas. Autorės liudija, kad globalizacija ir migracija nulėmė, jog vis daugiau lietuvių kilmės vaikų auga už Lietuvos ribų, kur jų ryšys su gimtąja kalba formuojasi nenatūralioje kalbinėje aplinkoje. Lituanistinės mokyklos tampa svarbia priemone, padedančia išlaikyti lietuvių kalbą ir tautinę tapatybę. Straipsnyje ypatingas dėmesys skiriamas mokinių motyvacijos aspektui. Tyrimas atskleidžia, kokie pedagoginiai, šeiminiai bei socialiniai veiksniai daro įtaką vaikų motyvacijai, ir prisideda prie lietuvių kalbos ugdymo diasporoje tyrimų plėtros.

Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Filologijos katedros lektorė **Sandra Degtiar** kartu su jos vadovaujamu filologijos magistrantu **Sauliumi Mockumi** anglų kalba skelbiamame tarpdisciplininių tyrimų straipsnyje tiria kalbinės melancholijos ir užsidegimo raiškas populiarios amerikiečių dainininkės ir dainų kūrėjos Lanos del Rey dainose. Autoriai liudija, kad kalbinės raiškos priemonės ne tik suteikia didelę laisvę vaizduotei ir emocijoms, bet ir yra įprastas būdas dainininkams netiesiogiai išreikšti savo asmeninio gyvenimo pobūdį. Melancholijos ir entuziazmo kupini muzikiniai kūriniai gali sukelti stiprias emocijas klausytojams, o juose esančių lingvistinių ypatybių analizė gali padėti mums suprasti, kaip jos šias emocijas sukelia. Tyrime analizuojama daug kalbinių priemonių, siekiant nustatyti, kaip melancholija ir entuziazmas yra vaizduojami plačioje šios dainininkės kūryboje.

Recenzijų skyriuje skelbiamos dvi publikacijos. Humanitarinių mokslų (filologija) daktarė, Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakul-

teto Filologijos katedros profesorė **Dalia Kiseliūnaitė** recenzuoja žymios latvių kalbininkės, profesorės, humanitarinių mokslų habilituotos daktarės, Latvijos mokslų akademijos narės korespondentės Benitos Laumanės Latvijos universitete ką tik paskelbtą monografiją apie atskirų Latvijos regionų vardų ir pavardžių tapatybės paieškas.

Minėtos katedros vedėja, docentė, humanitarinių mokslų (filologija) daktarė **Asta Balčiūnienė** recenzijoje aptaria kolegės profesorės, humanitarinių mokslų (filologija) daktarės Dalios Pakalniškienės 2023 m. Lietuvių kalbos institute paskelbtą solidžią lingvistinių tyrimų monografiją.

Kronikų skyriuje Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Filologijos katedros profesorė, humanitarinių mokslų (etnologija) daktarė **Lina Petrošienė** aptaria šių metų lapkričio 20–21 dienomis vykusios VIII tarptautinės tarpdalykinės mokslinės konferencijos „Tradicijos ir modernybės sąveika“, skirtos pirmojo lietuvių liaudies dainų rinkinio – Martyno Liudviko Rėzos „*Dainos, oder littauische Volkslieder*“ (Königsberg, 1825) – 200-osioms išleidimo metinėms pažymėti, rezultatus, diskusijose kilusias tolesnių tyrimų perspektyvas.

Socialinių mokslų (edukologija) daktaras kunigas dr. **Saulius Stumbra** ir prof. dr. **Rimantas Sliužinskas** pristato savo inicijuotos ir šių metų lapkričio 28 dieną surengtos tarptautinės mokslinės konferencijos „Dangaus Karaliene šviesi“, skirtos katalikų liaudiškojo pamaldumo tyrinėtojo prof. habil. dr. **Alfonso Motuzo** (1955–2019) gimimo 70-mečiui paminėti, apžvalgą. Pranešimus čia skaitė tiek pasauliečiai Lietuvos, Lenkijos ir Ukrainos mokslininkai, tiek garbūs dvasininkijos atstovai. Konferencijos globėjas – Jo Ekscelencija **Algirdas Jurevičius**, Telšių vyskupas.

RES HUMANITARIAE XXXIII tomas apima skirtingų kartų mokslininkų kūrybines ir analitines pastangas atskleisti humanitarinių mokslų įvairovę. Tikimės, kad šio tomo tekstai taps ne tik informacijos šaltiniu, bet ir įkvėpimu tolesniems tyrimams bei diskusijoms. Kviečiame skaitytojus įsitraukti į šią intelektualinę kelionę, prisidedant prie kultūrinių ir mokslinių horizontų plėtos.

Leidinio sudarytojas
prof. dr. (HP) Rimantas Sliužinskas